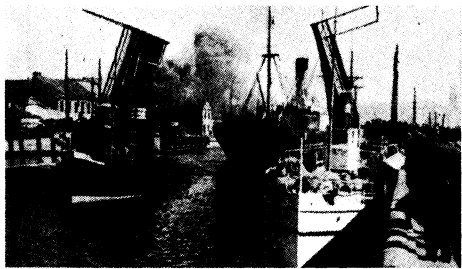

MEMELFRÅGAN —

EN ORIENTERING

Av docent ELIS HÅSTAD, Stockholm

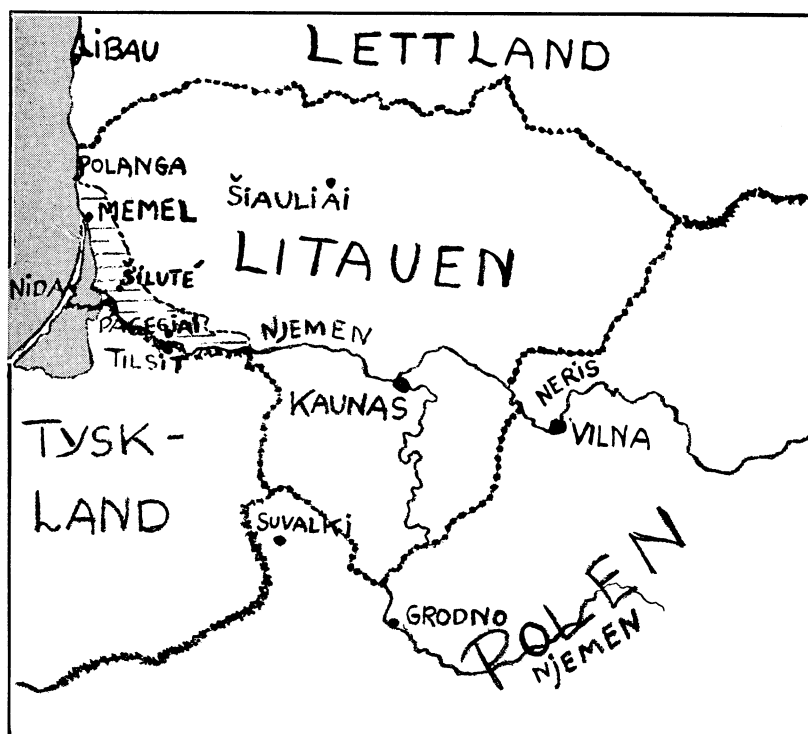

Den livliga sjöfarten på Dange å dess mynning i staden Memel.

ÖSTERSJÖN har sitt oroligaste hörn i Memelområdet — eller Klaipeda, som namnet lydde under medeltiden och ännu lyder på litauiska. Ända sedan världskriget ha stridens vågor rasat i detta språkblandade f. d. tyska, numera sedan femton år tillbaka litauiska ehuru autonoma område, till omfånget mindre än Blekinge och med en folkmängd av ungefär 150,000. Med anledning av

de täta orostelegammen därifrån på sistone och inför lantdagsvalen den 12 december kan tillfället vara lägligt att mera allmänt diskutera detta intrikata nationalitetsproblem.

Utgångspunkten för en diskussion om det språkblandade Memelområdet måste vara styrkeförhållandet mellan de två rivaliserande nationaliteterna. Den bästa ledningen härvid lämnar den preussiska befolkningsstatistiken före världskriget, vilken politiskt sett måste tillmätas så mycket större värde, sedan just 1910 års befolkningsstatistik för Österrike nyss på Tysklands önskan lagts till grund för styckningen av Tjeckoslovakiet. Om dessa siffror skulle favorisera någon part, måste det antagas vara tyskarnas, som då handhade och ledde folkräkningen. Enligt den officiella statistiken utgjorde de litauisktalande 1910 precis jämnt hälften av områdets befolkning. Enligt den protestantiska kyrkans statistik — som dock lämnar några tusen icke protestanter utanför räkningen — skulle de litauisktalande 1912 ha utgjort 52,3 procent. Ostridigt var alltså befolkningen före kriget till ungefär fifty-fifty uppdelad på tyskar och litauer, sannolikt med en liten övervikt för de senare. Regionalt sett bör konstateras, att själva staden Memel — som på 30 år ökat från ungefär 30,000 till 50,000 invånare — haft en utpräglad tysk majoritet, år 1910 cirka 90 procent, medan landsbygden haft litauisk, ehuru dock ej

Karta över Litauen med (det streckade) Memelområdet.

i samma höga grad. Enligt den officiella statistiken 1910 utgjorde litauerne på landsbygden mellan 55 och 60 procent, enligt den kyrkliga av år 1912 något över 60 procent. Talrikast voro litauerne i Memels landsbygds-krets (c:a 75 procent) och därefter i Silutė (Heydekrug), medan det vägde ungefär lika mellan de båda nationaliteterna i den tredje kretsen, Pajegiai (Pogegen). På Kurische Nehrung — den smala landtungan med de jättehöga sanddynerna, de milslånga plagerna, de gamla fiskelägena och de många älgarna — är den fåtaliga befolkningen delvis av kurisk härstamning. Då landsbygdsbefolkningen måste representera den mera bofasta och ursprungliga delen av invånarantalet och då staden Memel ostridigt växt bl. a. genom tysk invandring, se litauerne just i befolkningssiffrorna från den tyska tiden sitt starkaste argument.

Huru förhållandena gestalta sig efter världskriget är ej fullt klart. En tredje huvudgrupp har införts i statistiken, nämligen memelländare, varmed i allmänhet torde böra förstås verkligt tvåspråkiga. Till följd härav registrerade man vid census 1925 62,000 tyskar, 34,000 memelländare och 45,000 litauer. Varken tyskar eller litauer torde kunna göra anspråk på att få tillgodoräkna sig mellangrup-

pen. Under efterkrigsårens ekonomiska kris skedde en viss utvandring både till Tyskland (med begagnande av optionsrätten) och till det egentliga Litauen. Särskilt under de sista årens uppblomstring för staden Memel har denna sugit till sig folk både från Memelområdets landsbygd och från det övriga Litauen. (Till den invandrande litauiska kontingenten höra de mellan ett och två tusen personer, som de autonoma myndigheterna enligt pressmeddelanden nu fråntagit rösträtt vid det förestående valet — att tala om ett beslut att utvisa dem ur Memelgebitet torde dock vara förhastat.) Där emot lär icke någon nämnvärd tysk invandring ha ägt rum efter kriget, bl. a. emedan tio års vistelse i landet stadgas för erhållande av litauisk medborgarrätt. Antagligen ha alla dessa vandringar språkpolitiskt neutraliserat varandra, varför språkproportionen nu torde vara ungefär densamma som före kriget.

Ehuru man först och främst måste hålla sig till befolkningssiffrorna i aktuell tid, kan man ej alldeles bortse från den historiska utvecklingen. I ett i Tilsit 1932 av pseudonymen Vydunas utgivet arbete »Sieben Hundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen» får man en synnerligen fängslande, om än ganska ängslande skildring av den litauiska och härmed närbesläktade preussiska befolkningens hårda kamp för sitt språk och sin kultur, först mot tyska orden, som bemäktigade sig området 1274, och sist mot det Bismarckska Preussen. Endast under några korta år vid 1400-talets början, under nationalhjälten Vytautas den stores regeringstid, hörde området under Litauen. (Som bekant härskade även Sverige under sex år, 1629—1635, över staden Memel; en svensk hoppas dock livligt, att namnet »Galgenbaake» på en plats i stadens närhet ej är ett minne från svensktiden eller i vart fall ej det enda minnet därav.) Även om Vydunas' rikt dokumenterade framställning ej lämnats obestridd från tyskt håll, kan det dock icke vara tvivel om att icke litauer och preussare en gång i tiden fullständigt dominerat landet kring Njemens mynning och att litauerne där varit utsatta för hotet att liksom preussarna helt förtyskas; faktiskt har den gamla litauiska befolkningen väster om Njemen till språk och kultur nästan fullständigt germaniserats. Denna process har betingats bl. a. av två faktorer: för det första har en planmässig tysk kolonisation skett, särskilt efter pestens ohyggliga härjningar under det stora nordiska kriget, 1709—1710, då den underkuvade befolkningen dog i hundratusental och särskilt salzburgare, schwaber och holländare i tiotusental ditlockades som »Ansiedler»; för det andra drevs i skolorna, särskilt genom 1873 års preussiska skolförfattningar, samma hänsynslösa förtyskningspolitik gentemot litauerne som i andra områden gentemot polackerna. Siffermässigt kan resultatet av denna process mätas däri, att litauernas antal i själva Memelområdet enligt officiell tysk statistik sjönk från mitten av 1800-talet till tiden för världskriget från ungefär $\frac{2}{3}$ till $\frac{1}{2}$ av totalbefolkningen. Otvivelaktigt pågick dock under den sista tiden en icke obetydande utvandring av litauiska arbetare till det egentliga Tyskland. I striden om ur-

Panorama över Memel, östra stadsdelen. I bakgrunden t. v. Kurische Nehrungs yttersta spets i Östersjön.

sprungsrätten spelar ortnamnsforskningen numera en icke ringa roll; tyskarna vilja styrka sina historiska anspråk med hänvisning till de många tyska namnen i Memelområdet, varemot litauerne hävda, att de flesta tyska namn, i sig själva meningslösa, blott äro germaniseringar av gamla litauiska namn, som — oftast naturnamn — verkligen ha en mening.

Tyskarnas framträngande österut kan givetvis ses ur olika aspekt. Ur litauisk nationalitetssynpunkt är avlitauiseringen självklart det primära. Från annan synpunkt har den tyska expansionen ostridigt inneburit en höjning i Memelområdet av den materiella kulturen över den nivå, som blivit bondebefolkningens inom det egentliga Litauen under den tid, då landet haft polacker och ryssar till överherrska. Ännu i dag kan man mellan bondebebyggelserna i Memelområdet och i det övriga Litauen skönja gränsen mellan Västerlandet och Osteuropa. Skillnaden i denna materiella kultur har Litauen ännu ej kunnat nivellera, men det intensiva reorganisations- och nybyggnadsarbetet på landsbygden torde ganska snart ha medfört en utjämning. Naturligtvis kan man med utgångspunkt från den materiella kulturens nivåskillnad icke gradera något värdeomdöme om de olika folkkulturerna, som de tysktalande resp. de litauisktalande i Memelområdet representera; allra minst kan den ena folkulturens rätt att uttränga den andra i vår tid ens ställas under debatt. Men den omständigheten, att det f. d. tyska Memelområdet representerar — eller vid suveränitetens omreglering representerade — en mera västerländsk kultur och högre levnadsstandard än det f. d. ryska

Bondfolk från Memelområdet på Markt i Memel.

Litauen är kanske den mest bärande förklaringen till att många litauisktalande föredra att kalla sig memelländare och ställa sig sida vid sida med de rent tysktalande, som kräva hel och full autonomi; de liksom tyskarna se m. a. o. med rätt eller orätt ner på den efterblivna litauiska bondestaten. Den tyska tiden är av betydelse även såtillvida, som Memelområdet nästan helt blev och är protestantiskt, medan det övriga Litauen är romerskt-katolskt.

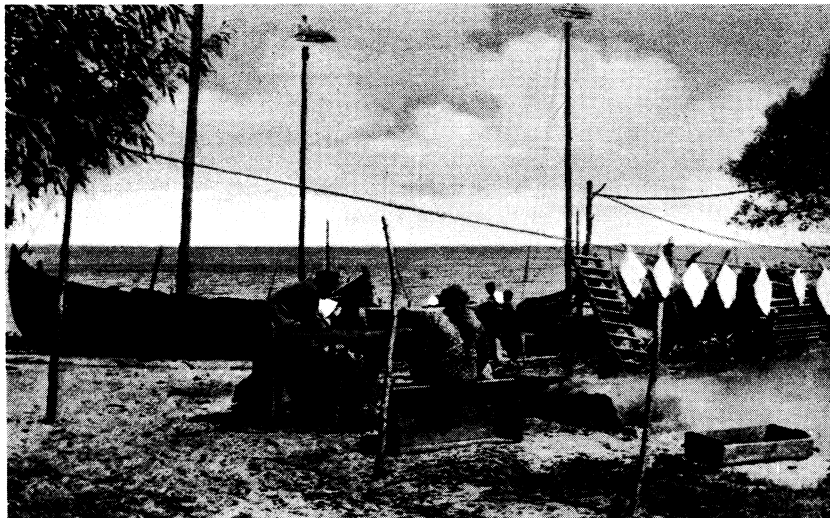
Det andra viktiga problemet rör det sätt, på vilket Memelområdet förts in under litauisk suveränitet. Den direkta frågan kan formuleras så: fanns det i Memelområdet samma motstånd mot »Anschluss» till Litauen som det 1918—1919 fanns i Sudettyskland mot uppgående i Tjeckoslovakiet? Fullt klarlagt är knappast detta problem. Om den verkliga folkstämningen omedelbart efter kriget vet man föga. I Memelgebitet lika litet som i en del andra avträdda gränsområden kom någon folkomröstning till stånd. Med utgångspunkt från befolkningssiffrorna och med hänsyn till områdets vikt för Polens och Litauens handel å Njemen skapade fredskonferensen en fristat à la Danzig, först med den franske generalen Odry och sedan med den franske prefekten Petisné som folkförbundets kommissarier. Mot avträdelserna av området till N. F. protesterade Tyskland vid fredskonferensen, ehuru utan annat resultat än att avspisas av Clemenceau. Att området ej genast tilldelades Litauen berodde på att denna stat ännu ej stabiliserats eller vunnit erkännande. Som fristat isolerades Memelområdet emellertid både från Tyskland och Litauen;

det kom härigenom att bli ekonomiskt lidande, och eftersom riksmarken bibehölls som mynt, blev den tyska inflationskrisen förödande även för Memel.

Under fristatens tre magra år bedrevs i Memelfrågan ett svårutredbart diplomatiskt spel, understundom med mobiliserande av skiftande folkopinioner. Frankrike och Polen, ännu nära lierade, synas ha gjort allt för att i samfällt intresse konservera fristaten och stöddes härvid av en del merkantila kretsar i Memel under dess ekonomiska vissnande. Andra kretsar främst bland bondebefolkningen krävde anslutning till det nu konsoliderade Litauen och fingo härvid understöd av en del av borgerskapet. Däremot torde arbetarna ha tvekat inför ett närmande till Kaunas, enär de fruktade att lönenivån skulle nedpressas att bli »litauisk». Tillståndet i gebietet hade börjat bli anarkiskt, då bönderna kring Heydekrug 1923 organiserade en resning till förmån för anslutning till Litauen och under Simonaitis' ledning besatte staden Memel. Nuvarande statspresidenten Antanas Smetona blev Litauens kommissarie i staden. Efter många förhandlingar och trots polsk-fransk motvilja tillerkände N. F. suveräniteten över området åt Litauen mot förpliktelsen att skänka området vidsträckt autonomi. Ehuru ingen kan fastställa, vilka krafter inom och utom området som voro i verksamhet vid resningen, torde det vara ganska säkert att den större delen av befolkningen då av olika skäl accepterade lösningen. Av vikt är, att Tyskland i en not till Kaunas före resningen förklarat sig desintresserat av Memelfrågan. Trots att principen om folkens självbestämmanderätt stricte, t. ex. genom referendum, aldrig applicerades, kan Memelfrågans avgörande icke sägas ha stått i strid mot denna. Den ganska lugna utvecklingen under autonomiens första tid är en indirekt bekräftelse härå.

Den tredje frågan gäller arten och omfattningen av det autonoma områdets självstyrelse. Endast de viktigaste fakta kunna här beröras. Memelområdets rättsliga ställning reglerades av 1924 års internationella konvention angående själva överlåtelsen till Litauen samt av tre vidhängande urkunder: statuten angående områdets självstyrelse, statuten angående Memels hamn, som står under kontroll av en internationell kommission, samt statuten angående transitohandeln. Av dessa tre statuter — vid vilkas tillkomst framlidne professor Hörnell medverkade — har blott den första, den s. k. Memelstatuten, i detta samband intresse.

Enligt Memelstatuten övar centralregeringen i Kaunas uppsikt över området genom en fritt förordnad guvernör; under åren 1926—1938, då undantagstillstånd rått i Litauen, har dessutom kommandanten och statspolisen utövat vissa extraordinära kontrollbefogenheter. Eljest styres området inom självstyrelsens ram av autonoma myndigheter, främst lantdagen och direktoriet. Direktoriet består av fem medlemmar, varav guvernören utnämner presidenten och denne de fyra övriga regeringsmedlemmarna. Direktoriet är ansvarigt

Flundrerökning vid Kurisches Haff, havsviken innanför den långa landtungan Kurische Nehrung.

både mot guvernören och mot lantdagen; regelbundet voterar lantdagen om förtroende- eller misstroendevotum efter skiften inom direktoriet. Detta parlamentariska system gör — såsom exempel för några år sedan visade — det omöjligt för guvernören att kreera ett direktorium mot lantdagens (och folkets) vilja; enligt Haagdomstolens utslag 1932 är han visserligen i särskilda fall oförhindrad att avsätta direktoriet, men i praktiken kan denna avsättningsrätt blott i exceptionella fall brukas, d. v. s. under förutsättning att ett nytt parlamentariskt direktorium kan bildas. Guvernören äger rätt att upplösa lantdagen, ehuru blott med samtycke av ett av lantdagens förtroende uppburet direktorium.

De autonoma rättigheterna äro uppräknade i statuten; de ämnesområden, som ej nämnas där, falla inom Litauens kompetensfär (rörande Ålands självstyrelse har det lagtekniska förfaringssättet delvis varit ett motsatt, d. v. s. republikens befogenheter ha företrädesvis uppräknats). Ensamt kompetens har Memelområdet bl. a. rörande kommunalförfattningar, religions- och undervisningsväsendet, socialvård och hälsovård, arbetslagstiftningen, det lokala trafikväsendet, polisväsendet med undantag för hamn- och gränspolis, familje-, straff- och processlagstiftningen, jordbruks-, skogs- och näringslagstiftningen samt stora delar av handelslagstiftningen. I beskattningsfrågor är området allena kompetent utom rörande de helstatliga konsumtionsskatterna och monopolen, av vilka intäkter en viss kvot tillfaller Memelområdet. Sin budget reglerar lantdagen med egen kompetens. Endast om Memelområdets lagar skulle strida mot författningen äger guvernören veto. De viktigaste komplex,

som falla under Litauens kompetens, röra försvaret, den allmänna samfärdseln (tull, post, telegraf o. s. v.), myntväsendet samt vissa delar av handelsrätten; värnplikten få Memelborna oftast fullgöra utanför området, vilket har få militäretablissemang. Vidare sluter centralregeringen internationella fördrag med bindande kraft även för Memelområdet, liksom den företräder området utomlands; den omstridda avsättningen 1932 av direktoriet grundade sig på att dess president Böttker utan Kaunas' tillstånd for till Berlin för att förhandla angående jordbruksexporten. Högsta judiciella instans är Memelavdelningen av högsta domstolen i Kaunas, i vilken domarnas flertal skall tas från Memel. Tilläggas må, att Memel även är representerat i centralparlamentet i Kaunas.

Autonomin måste betecknas som mycket vidsträckt. De rättigheter, den innesluter, motsvara närmast de tyska delstaternas före Weimarrepubliken. De äro mera vittomfattande än vad som tillkomma de schweiziska kantonerna eller Åland.

Den främsta garantien för Memels självstyrelse ligger i föreskriften om samstämmiga beslut i Kaunas och Memel vid ändring av Memelstatuten; skulle ändringen innebära att autonomin utvidgas, räcker det dock med ett ensidigt beslut av centralmyndigheterna i Kaunas. Statuterna om Memels hamn och transitohandeln kunna blott ändras av N. F. Tvist angående statuterna kan dragas inför Haagdomstolen, som också två gånger anropats men båda gångerna i huvudsak dömt till Litauens fördel; den viktigaste processen rörde Böttkers avsättning, varvid det dock må tilläggas, att domstolen var splittrad. Garanter för konventionen om Litauens suveränitet äro England, Frankrike, Italien och Japan, alltså ett ganska blandat sällskap. Vid den s. k. baltiska ententens bildande 1934 (Estland, Lettland, Litauen) undantogs Memelfrågan uttryckligen från samarbetet.

Den fjärde frågan är, huru autonomin i verkligheten utfallit. Det måste genast sägas, att det skulle fordra årslånga studier av pressen och i den väldiga Memellitteraturen på olika språk för att tilltro sig någon säker uppfattning om vad som är hänt och sant under alla förvecklingarna. I bl. a. minoriteternas tidskrift »Staat und Nation» och i »Deutsche Juristenzeitung» kan man fortlöpande studera det viktigaste anklagelsematerialet. Några allmänna synpunkter, ehuru med en viss reservation, kan man dock våga framföra, byggda som de delvis äro på intryck från en resa i området i somras.

Det kan inte gärna med fog påstås, att något kulturförtryck från litauerne gentemot tyskarna i minoritetspolitikens vanliga mening skulle råda. Den kulturella autonomin kan knappast vara fullständigare, helst som litauisk majoritet aldrig har funnits i den mäktiga lantdagen. Tillsättning av platser inom området är direktoriets sak, och tvåspråkigheten på gator, stationer o. s. v. är genomgående, varför någon utmanande skyltpolitik ej drivits; enstaka klagomål, t. ex. mot blott litauisktalande statspolis, ha höjts men kunna näppeligen i det stora hela tillmätas någon vikt. Skolorna

äro organiserade efter språktillhörighet med obligatorisk undervisning i områdets andra språk. Även administrativt äro bägge språken likaberättigade. Det är svårt att föreställa sig, att likaberättigandet kan göras nämnvärt större.

Komplikationer ha dock uppstått bl. a. i frågorna om skolväsendet och inflyttningsrätten. Litauerne ha i övervägande tyska områden öppnat ett 60-tal privata folkskolor, där maximal undervisning i tyska enligt uppgift överallt förekommer. De förebära härvid att de tyska skolorna förtyska de litauiska barnen, som ofta kunna litauiska mycket bättre än de (delvis tidigare från Tyskland inflyttade) lärarna i ämnet. Tyskarna attackera dessa skolor såsom förstuckna litauiska statsskolor i det autonoma området. I fråga om inflyttningen — huvudsakligen litauiska arbetare till det alltmer industrialiserade Memel — vilja tyskarna driva en restriktiv politik; i mångahanda former ha Niederlassungsfrågorna varit före, varvid litauerne främst understryka behovet av arbete och arbetskraft, medan tyskarna anlägga språkpolitiska synpunkter och vilja försvara sin position, som dock historiskt sett vunnits genom att de under seklernas lopp undanträngt eller germaniserat litauerne. Att tala om någon objektiv rätt i dessa intresse motsättningar torde icke vara möjligt.

De största konfliktämnena ha haft sitt upphov dels i undantagstillståndet, dels i den tyska agitationens stigande häftighet. Undantagstillståndet infördes 1926 icke för Memels skull utan i hela landet för att hägna den politiska omvälvning, som då skedde i Litauen under Smetonas och Voldemaras' ledning. Sedan den tyska agitationen blivit allt intensivare, blev undantagstillståndet vad Memel beträffar dock främst ett led i den litauiska defensivkampen. För några veckor sedan upphävdes det emellertid. Vad åter den tyska agitationen beträffar, är denna icke årsbarn med den nationalsocialistiska revolutionen eller ens med Hitlers »Mein Kampf» och dess stortyska expansionsprogram »nach Osten»; den fördes under hela tjugutalet från olika rikstyska eller alltyska organisationer. Men sin tillspetsat separatistiska form fick den först i och med nationalsocialismens utbredning och seger i Tyskland. För att värja sig mot de separatistiska tendenserna tillgrepo litauerne ibland presscensur och inskränkning av mötesfriheten, i några fall även häktningar eller förpassningar till litauiska koncentrationsläger; mest uppseende väckte den stora Memelprocessen 1935, då bl. a. den nyligen amnestierade nationalsocialistiske ledaren Neumann dömdes till frihetsstraff — inom parentes sagt är Neumann ingen memeltysk utan en sydtysk, som tillhörde Bermond-Avalows kondottiärrmé men efter dess upplösning på sin hemfärd hamnade i Memel. Man kan nog ganska lugnt säga, att det från båda sidor växlats hårda tag under dessa strider, betydligt hårdare än vad som skett exempelvis i Sönderjylland. Men om man kan förstå de tyskar, som följande blodets röst velat främja nationella syftemål, kan ingen utomstående heller gärna förtänka litauerne, om de — sedan de efter att under år-

hundraenden levat i förtryck äntligen återvunnit sin nationella frihet — ej känt sig sinnade att falla till föga för den rikstyska propagandan. Haagdomstolens majoritet gav också Litauen uttryckligen rätt att hävda sina suveränitetsintressen mot en hotande separatism. Såsom påbröd till isoleringen från Polen måste det lilla och fattiga bondelandet för Memels skull även underkasta sig ett handelskrig med Tyskland, trots att Tyskland vid den tiden var Litauens största kund — numera, sedan handelsförbindelserna återupptagits, är Tyskland som avnämare n:r 2 efter England. Och även om litauerne i sin defensivkamp ibland togo i hårt, bör det anmärkas att president Smetona med sitt filosofiskt-humanitära patos ej varit njugg på nåd och amnesti.

Sedan en fusion av de många tyska och memelländska partierna skett, förfogar den s. k. enhetslistan enligt 1935 års val över 24 litauerne över 5 mandat i lantdagen; även vid 1932 års val voro litauerne blott fem. Men man bör ej sätta likhetstecken mellan memelländarna och tyska separatister. En stor del av memelländarna bör nog betecknas såsom statstrogn men utpräglade autonomister; ej ens litauerne i lantdagen röstade f. ö. i somras mot petitionen om undantagstillståndets upphävande. Det finnes goda skäl att skilja mellan autonomister och separatister. Ty för något verkligt hot mot sin kultur kan den tyska befolkningen ej gärna känna sig utsatt. Trots undantagstillståndet ha demokrati och en mycket vidsträckt yttrandefrihet rått. Och framför allt har staden Memel ekonomiskt profiterat av anslutningen till Litauen, hamnstadens naturliga uppland — under hela 1800-talet stod staden däremot nästan stilla samt överflyglades helt av Königsberg. En återförening med Tyskland skulle isolera framförallt staden Memel, vilket en del mera nyktert och mindre ideologiskt tänkande tyskar väl begripa. Under lugna, icke upprörda förhållanden torde knappast den allmänna meningen ens bland det rent tyska folkelementet vara vunnit för skilsmässa. Däremot finnas otvivelaktigt betydande grupper, särskilt bland de yngre, som gå och vänta på befriaren. Nationalsocialismen har vid Litauens reträtt under de sista månaderna legaliserats, och åtskilligt pekar på att Neumann vill spela Henleins roll på Memels lilla scen.

Det är ännu icke möjligt att från Stockholms horisont utröna de bevekelsegrunder, som väglett centralregeringen i Kaunas när den lättat på tyglarna. Naturligtvis är det en reflex av händelserna i Österrike och Tjeckoslovakiet. Men åtminstone två faktorer kunna göra Litauens eftergiftspolitik mycket förklarlig. Dels föreligger Hitlers utfästelse i Berlintalet, att Sudettyskland vore hans sista territoriella krav i Europa. Dels har Litauens utrikespolitiska ställning avsevärt förbättrats, sedan förhållandet till Polen normaliserats och »Ligan för Vilnas befriande» upplösts: det vill nog stora komensationer till för att Polen verkligen skulle vilja tillåta att Tyskland även ockuperar Njemennynningen och ytterligare över-

Bild av Kurische Nehrung från Haffsidan i bukten av Nida; i bakgrunden de väldiga sanddynerna.

täcker Polen. I våras gick det rykten i pressen, att Polen under pakterande med Tyskland skulle i utbyte mot tyskarnas rätt till Memelområdet få annektera Litauen, d. v. s. realisera halvlitauern Pilsudskis dröm om ett förenat Polen-Litauen. Ryktena kunna svårligen vinna någon tilltro, bl. a. av det skälet att Polen vet sig ha tillräckligt många hämmande minoritetsproblem för att kunna önska dem förökade. Med Hitler som motspelare kan mycket oväntat hända, men det troliga synes vara t. v., att Litauens suveränitet av Tyskland lämnas oantastad i gengäld mot att de kulturella och ideologiska relationerna mellan tyskarna på bägge sidor om Njemen få utveckla sig i fullaste frihet; eventuellt får Litauen även finna sig i ett intimare ekonomiskt närmande till det land, som det alltsedan ockupationen under världskriget och Memelkonflikternas tillspetsning hyst allt annat än varma känslor för. Litauernas alternativ — i den mån avsättning för de jordbruksprodukter, som nu exporteras till Tyskland, skulle kunna erhållas på annan marknad —

Elis Håstad

är att leda sin export över Libau (Liepaja) i Lettland, vars hamn ligger allt tommare; däremot lära naturförhållandena omöjliggöra ett hamnbygge längs det egentliga Litauens Östersjökust.

Denna orientering över en fråga, som i olyckligaste fall kan rulla upp en blodig strid i Östersjön och därför ej kan lämna vårt land likgiltigt, har blott åsyftat att antyda de viktigaste fakta. Jag skulle vilja sammanfatta mina intryck och uppfattningar i följande. Detta nationalitetsproblem kan ej bedömas efter sudettyska analogier. Här finnes redan en autonomi, som knappast kan göras mera vidsträckt och som är nära släkt med Henleins Karlsbadprogram. De båda språkgrupperna äro likaberättigade; den tyska kulturen är icke i fara, och om någon politik i stil med Bismarcks antilitauiska i det gamla Ostpreussen kan ej vara det minsta tal. Med hänsyn till de båda språkgruppernas jämna fördelning finnes ingen annan rättvis eller rationell lösning än autonomiens. Historiskt och språkligt kan Litauen åberopa minst lika god rätt till suveräniteten över det autonoma området som Tyskland. Ekonomiskt och geopolitiskt hör området organiskt samman med Litauen. För det lilla Litauen är det lungan. För det stora Tyskland kan det aldrig få någon större betydelse annat än möjligen strategiskt.